

Nemeshegyi Péter S.J.

„Megegett rajtuk a szíve...”

Jézus Szíve a magyar bibliafordításokban

A Jézus Szentséges Szíve iránti tisztelet a kereszténységben ősi gyökerekre nyúlik vissza, az újkorban pedig különleges virágzásnak indult. Az egész világon épültek a Jézus Szentséges Szívének szentelt templomok, jelentek meg a Jézus Szívéről szóló könyvek és folyóiratok, alakultak a Jézus Szívéről elnevezett szövetségek, társulatok és szerzetesrendek, terjedtek a Jézus Szívével kapcsolatos ájtatosságok, virágzott az imaapostolság, folytak az első pénteki szentáldozások, a Jézus Szíve litániák, a szentségimádások, a felajánlások stb. Az Egyház hivatalos liturgiájában is elnyerte méltó helyét ez az ájtatosság: Jézus Szívének ünnepét az új liturgiában is főünnepként üljük meg.

Magyarországon is nagy hagyománya van a Jézus Szíve-tiszteletnek. A Jézus Szíve Szövetség, az imaapostolság, az ifjúsági csoportok (Szívgárda, Szívtestőrség), az első pénteki szentáldozások stb. szerves részét képezték és képezik a magyar katolikusok életének.

Biró Ferenc, jezsuita atya által 1915-ben alapított, *A Szív* című folyóirat nemsokára fennállásának 100-ik esztendejét fogja megünnepelni. Ez az I. világháború viharai közepette alapított folyóirat átvészelve még a II. világháborút is. Az utána következő înséges években annyira vágyódtak az emberek erre a lelki táplálékra, hogy voltak évek, amikor több mint 200.000 példányszámban jelent meg a „Szívújtság”. A kommunista diktatúra hamarosan betiltotta *A Szívet*, de amikor 1956 október végén néhány napig újra szabad volt Magyarország, azonnal megjelent *A Szív* egyoldalas különszáma. A szovjet hadsereg visszatérével újra megszűnt Magyarországon *A Szív*, de külföldre menekült jezsuiták folytatták szerkesztését és kiadását Kanadában. Amikor pedig 1989-ban bekövetkezett a rendszerváltás, *A Szív* szerkesztősége azonnal Budapestre költözött, és a folyóirat, állandóan megújuló formában, mind a mai napig igyekszik teljesíteni szolgálatát Isten dicsőségére és a magyarnyelvű katolikusok javára.

A Jézus Szíve-tisztelet fejlődése

Minden ájtatossági formának van története, és állandó változásra van szüksége. Ennek egyszerű oka az, hogy bár az Isten örök, és szeretete változatlanul örökké tart, a történelem alakul, és benne az emberek változnak. A Jézus Szíve-tiszteletnek is fejlődnie, alakulnia kell, hogy megfeleljen a mai emberek hiteles igényeinek. E kívánalmat körleveleikben a pápák is szorgalmazták. XII. Piusz pápa, például, *Haurietis aquas* kezdetű körlevelében arra törekedett, hogy kiemelje a Jézus Szíve-tisztelet *szentírási* forrásait. Ahogy e pápa hangoztatja, a Jézus Szíve-tisztelet Jézus Krisztus isteni és emberi szeretetére irányítja tekintetünket, amelyről sokat mond a Szentírás.

A pápa iránymutatása nyomán számos tanulmány jelent meg Jézus Szíve tiszteletének bibliai alapjairól. Bizonyos nehézséget okozott azonban, hogy a Jézus szíve (görögül: *kardia*) szó csak egyetlen egyszer jelenik meg kifejezetten a Bibliában. E szöveg, amelyet a Jézus Szíve-tisztelet nagyon jól ismernek, Máté evangéliumában található, és így hangzik: „Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak vagytok, és terhet hordoztok, és én megnyugvást adok nektek. Vegyétek magatokra igám, és tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos *szívű*, és megnyugvást találtok lelketeknek. Mert az én igám édes, és az én terhem könnyű.” (Mt 11, 28-29)

Gyönyörű mondás, és nagyon sokat lehet, és kell elmélkedni róla. Spontán módon született e szövegből a jól ismert imádság: „Szelíd és alázatos szívű Jézus, alakítsd szívünket a te szíved szerint.”

Sok mély gondolat született már ebből az egy szövegből, de éppen e szöveg lelki termékenysége arra indít, hogy keressünk tovább a Bibliában: van-e talán még más szöveg is, amely Jézus Szívéről szól, bár eddig ezt nem vettük észre. Igaz, a Biblia eredeti görög szövegében a fent idézett hely az

egyetlen, ahol a Jézusra vonatkoztatva a *kardia* szó szerepel. De *szentírásfordítások* további felfedezésekhez vezetnek.

A fordítás művészete

Hosszú japáni tartózkodásom során részt vettem a Szentírás új japán ökumenikus fordításának elkészítésében. A fordítási munka 18 évig tartott. Én, a katolikus püspöki kar megbízásából, a végrehajtó bizottságnak voltam tagja. Több száz japán protestáns és katolikus szakember végezte a fordításokat, és a végrehajtó bizottságnak kellett átnéznie és jóváhagynia minden fordítást. E munkám során lettem némileg járatos a fordítás-tudomány berkeiben. Az is segített, hogy nemcsak a Biblia, hanem az egyházatyák könyveinek és számos keresztény teológiai és lelkeségi könyvnek japán fordításánál is kellett lektori és korrektori feladatot végezni. E hosszú gyakorlat során ébredtem annak tudatára, hogy mily nagy művészet a fordítás. Minden kultúrának, minden nyelvnek megvan ugyanis a maga sajátos világa. Az egyes szavak jelentés-köre két különböző nyelvben ritkán azonos. A szavak gyökere is sokszor más és más, a bennük rejlő képekből származó asszociációk sokfélék. A szavaknak van érzelmi töltete, amelyek szintén különbözőek a különböző nyelvekben. A költemények fordítói jól tudják, hogy mily nagy művészet a jó műfordítás.

Ez igaz a Biblia fordításáról is. A múlt században, például, egy Nida nevű szentírásfordító szakember „forradalmat” okozott a bibliafordításokban *dynamic equivalent* elméletével. E szerint minden szó fordításánál meg kell keresni az illető nyelvben azt a szót, amelynek nemcsak a jelentése felel meg az eredeti szó jelentésének, hanem az általa ébresztett dinamizmus, a belőle fakadó érzelmek, a vele kapcsolatos asszociációk stb. is megfelelnek az eredetinek. Ennek az elméletnek követését egyesek túlzásba vitték, úgyhogy fordításaik inkább az eredeti szöveg parafrázisaivá (körülfírásává) lettek, és túl sok szubjektív elemet hozott a fordításba. A túlzástól, nyilván, óvakodni kell, de igaz marad, hogy a szavaknak megvan a maguk dinamikája, és erre nagyon ügyelni kell a fordításnál.

„Szplanchnidzomai”

Ilyen gondolatok alapján kezdtem felfigyelni az evangéliumban előforduló egyik fontos görög szóra, a *szplanchnidzomai* (σπλαγχνίζομαι) igére, valamint a *szplanchnon* főnévre. Az Egyesült Bibliatársulat által Londonban kiadott újszövetségi görög-angol szótárban (*A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*) e két szó magyarázata a következő:

szplanchnidzomai = *be moved by pity or compassion, have pity or compassion*

szplanchnon = *one's inmost self or feelings, heart, affection, love.*

Magyarul: *szplanchnidzomai*: száналomból, illetve együttérzéstől indíttatni;

megszánni valakit, együtt érezni valakivel

splanchnon: legbensőbb énem, legbensőbb érzéseim, szív, vonzódás, szeretet.

Lám: a fordításban előjött a *szív*-szó!

A dolog még érdekesebb, ha a fent említett szótárban utána nézünk a *szplanchon*-szó többes számának: *szplanchna*. Ennek értelme ugyanis: *zsigerek*.

Ezzel kiderült a *szplanchnidzomai*-szó etimológiája: a *szplanchna* (=zsigerek) szóból származik!

Tehát a görög nyelvet beszélő emberek az emberi test benső szerveinek megmozdulását jelentő szóból származó szavat használtak érzelmi megmozdulások kifejezésére. Tény, hogy a test belső szerveinek megmozdulása kíséri az erős érzelmeket. Nyilván, ez vezetett a *szplanchnidzomai* szó megalkotásához.

Amikor a görög eredetiből más nyelvekre kezdték fordítani a bibliát, kerestek olyan szót, amelyben az emberi test valamelyik belső szervére vonatkozó utalás szerepel. Az ókori latin fordításban találtak is egy alkalmas kifejezést: *misericiā motus*. A *misericiā*-szó két szóból származik: a *misereo* (vagy: *misereor*) és a *cor* szavakból. *Misereo* jelentése: „könyörülök valakin,

megszánok valakit”. A *cor* jelentése pedig: „szív”. A *zsigereket* jelentő görög szó helyett a latinban tehát a *cor* (szív)-szó szerepel. A szív is az ember egyik belső szervét jelenti. A *motus* igenév jelentése: „mozgatva, indíttatva”. Tehát: *misericiordiā motus* jelentése: „irgalmas szívtől indíttatva”. Ezt a kifejezést használja az ókori Vulgata latin fordítás Lk 15,20-ban és Lk 10,33-ban, de a többi evangéliumi szövegben már csak a *misertus*, illetve *misereor* szavak szerepelnek: a *cor* (szív) elmaradt.

A többi nyelven készült fordításokban nem-igen sikerült olyan szót találni a *szplanchnidzomai* fordítására, amelyben valamilyen formában utalás lenne a belső testi szervre. Angol fordításokban a „*filled with compassion*”, franciákban a „*pris de pitié*”, a németekben a „*hatte Mitleid*” szerepel. Az angol és német szavak, szó szerint véve, „együttlenszenvedést” jelentenek. Ez szép kifejezés, de nem utal sem zsigerekre, sem szívre.

Hogy állunk a magyar fordításokkal? Lehet-e esetleg találni olyan magyar kifejezést, amelyben a *szplanchnidzomai*, illetve a *miseriordia* „zsigeri fájdalom”, illetve „szívet mozgató együttérzése” megmutatkoznék?

Nem hiszem, hogy lehetne próbálkozni a „zsigerek”-szóval. Viszont itt van a magyar *szív* szó. A latin fordítás is felbátorít, hogy a „*splanchna*” helyett a „szív”-et jelentő szóval próbálkozzunk. Nagy szerencsénkre, van is a magyarban a *szív* szót használó kifejezés, amely éppen azokat az érzelmeket fejezi ki, amelyeket a *szplanchnidzomai* kifejez: *megesett rajta a szíve*.

E kifejezés azt jelenti, hogy megsajnálunk, megszántunk valakit, könnyöretet érziünk iránta. A kifejezés nagy előnye, hogy spontán, belső megindultságot jelez, amelyet a „jó szívű” ember más baját látva érez. Azt is sugallja e kifejezés, hogy a szívbeli megindultságból cselekvés származik. Szinte természetesnek vesszük, hogy a következő mondatban arról van szó, hogy a megrendült szívű ember kisegíti bajából a bajba jutottat.

E megfontolásoknak alapján lássuk, hogy a Biblia magyar fordítói felhasználták-e ezt a lehetőséget.

Tizenegy evangéliumi szöveg fordításának története

Vegyük sorra azt a nyolc evangéliumi szöveget (Mk 1, 41; Mk 6, 34=Mt 9, 36=14,14; Mk 8, 2=Mt 15, 32; Mt 20, 34; Lk 7, 13), amelyek a *szplanchnidzomai* ige különböző nyelvtani formáival fejezik ki Jézus érzelmeit. Ehhez még hozzáveszünk három további szöveget (Mt 18, 27; Lk 15, 20; Lk 10, 33), amelyek példabeszédek tartalmaznak, és ezzel az igével fejezik ki valamelyik szereplő érzéseit.

Nézzünk végig hat magyar bibliafordítást. Kezdjük Károli Gáspár fordításával. Könyvtárunkban a Bibliatársulatnak kiadási év nélkül megjelent kiadását találtam. A betűtípus alapján úgy sejttem, hogy 19. századi kiadás. E kiadás szerint Károli a *szplanchnidzomai* fordítására a következő szavakat használja: *könnyöretességre indulván, megszánta őket, szánakozom, megkönyörüle rajta, könnyöretességre indulva*. Nagy meglepetésemre azonban Lk 15, 20-nál a következő fordítást találtam: *megesett rajta a szíve*. Minthogy e fordítás kiesik a sorból, utána néztem az 1575-ben kiadott eredeti Vizsolyi Bibliában, és bizony ott nem ez áll, hanem a többi szövegben is található: „*megszánta őket*”.

Vajon ki lehetett az a zseniális átdolgozó, aki ezen az *egy* helyen rátalált e legtalálhatóbb fordításra? Ezt még nem sikerült megállapítanom.

Nézzük azonban az időrendben következő magyar bibliafordítást, a jezsuita Káldi Györgyét. A magyar katolikus egyházban hosszú ideig e fordítást használták, és szintén többször átdolgozták. 1927-ben jelent meg a Szent István Társulatnál egy új átdolgozott kiadás. E kiadásnál az evangéliumok fordításának átdolgozója dr. Székely István egyetemi ny. r. tanár volt. Itt is a *szplanchnidzomai* fordítására ugyanazokat a szavak találjuk, mint a Károlinál (*megkönyörült, szánom* stb.). Új szóként Mt 14, 14-nél a *megszánta* szó helyett a *megsajnálá* szó szerepel. És, érdekes módon, csak Lk 15, 20-nál, itt is felbukkan a *megesett rajta a szíve*-kifejezés. Minthogy ebben a fordításban is e kifejezés kiesik a sorból, megnéztem a Káldi-fordítás régebbi kiadásait. A legrégebbi, amelyet könyvtárunkban megleltem, egy 1892-ben nyomtatott kiadás, és, lám, itt még

nem szerepel a *megesett rajta a szíve*-fordítás, hanem az áll, hogy *irgalmasságra indula*. Nyilván, ez állhatott az eredeti Káldi-fordításban. Tehát csak az újabb Székely János-féle átdolgozásnál került be a Káldi-Bibliába e helyen a *megesett rajta a szíve*-fordítás.

Keressünk tovább. 1975-ben jelent meg a protestáns Bibliatanács gondozásában egy új bibliafordítás. Ennek 1992-ben megjelent javított kiadását vizsgáltam meg. E fordítás a *szplanchnidzomai* szót mindig ugyanazzal a *megszánta* szóval fordítja. Helyes törekvésnek tartom, hogy ugyanaz a szót az egész fordításban, ha csak lehet, ugyanazzal a szóval fordítsák. De, sajnos, ennek az lett a következménye, hogy Lk 15, 20 fordításánál ebben a Bibliában szintén a *megszánta* szó szerepel.

A magyar katolikus egyház 1974-ben jelentetett meg a Szent István Társulatnál egy új bibliafordítást. Ezt kétszer is átdolgozták, és 2005-ben jelent meg legújabb kiadása. A *szplanchnidzomai* fordításának vizsgálatánál itt nagy meglepetés éri az olvasót. Csupán négy helyen maradt meg a *megkönyörüle*, illetve *sajnálom* fordítás, és *valamennyi* többi helyen ez áll: *megesett rajta a szíve*!

Nézzük végül a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat készített, és 1997-ben megjelent fordítást. Többször újra kiadták, csekély javításokkal. A kezem ügyében levő kiadás 2003-ban jelent meg. A *szplanchnidzomai* fordításánál e szöveg a Szent István Társulat nyomán halad. A *megesett rajta a szíve*-fordítás szerepel hét esetben. Sajnos, különös ok nélkül, Mk 1, 41 és Mt 14, 14-nél a *megkönyörült rajta*, illetve *megszánta őket* fordítás szerepel. Mk 8, 2-ben a Szent István Társulat kiadásában olvasható *sajnálom* helyett a *szánakozom* szó jelenik meg, a párhuzamos Mt 15, 32-ben pedig, bár teljesen azonos az eredeti, a fordítás így hangzik: „*megesik a szívem.*”

A fentiekből látható, hogy a *szplanchnidzomai* fordításnál az idők haladtával *előtérbe került a megesett rajta (rajtuk) a szíve*-fordítás.

A *szplanchnidzomai* szó az evangéliumoknak fontos szava. Oly fontos, hogy egy japán katolikus pap ismerősöm annak idején erről az egy szóról írta kiváló szakdolgozatát a Frankfurti Teológiai Főiskolán. Próbáljuk meg tehát végigvenni az evangélium 11 szövegét, és lássuk, hogy Jézusra, különösképpen pedig Jézus Szívére vonatkozólag, sikerül-e valami új felfedezést tenni.

1. Márk evangéliuma 1, 41

Márk nagyon tudatosan kezd hozzá művének megírásához. Ő az egyetlen evangélista, aki kifejezetten *evangéliumnak*, vagyis *örömhírnak* nevezi könyvét: „Jézus Krisztus, Isten Fia evangéliumának kezdete.¹ Keresztelő János működésének, Jézus megkeresztelkedésének és sivatagi megkísértésének rövid leírása után Márk azonnal Jézus galileai igehirdetését kezdi elmondani: „Jézus Galileába ment, hogy hirdesse Isten evangéliumát. Azt mondta: »Betelt az idő, és elközelgett az Isten országa. Térjete meg, és higgyetek az evangéliumban.«” (1,14-15)

Az evangélium (örömhír) szó Jézusnál is, Márknál is, nyilvánvalóan Izajás 52,7-re utal, ahol így kiált fel a próféta: „Mily szépek azok léptei a hegyeken, akik *örömhírt* hirdetnek, békét hirdetnek, jó hírt hoznak és szabadulást hirdetnek, akik azt mondják Sionnak: a te Istened királyként uralkodik.” Ez az örömhír áthatja Izajás könyve második részének egészét: jön az üdvösség napja, jön maga az Isten, hogy királyként uralkodjék, és megszabadítson minden bajtól, minden bűntől és szolgaságtól, megtörje a Gonosz uralmát és befogadjon királyi országába.

Jézus meg volt győződve, hogy ő maga az, aki az Istennek e jóságos, szabadító, királyi uralmát meghozza. Márk evangéliumát Jézus szabadító működésének leírásával kezdi. Jézus követésére hívja első tanítványait, tanít a kafarnaumi zsinagógában „mint akinek hatalma van”, hatalommal kiűzi a gonosz lelket egy emberből, akit a „tisztátalan lélek” tartott hatalmában, meggyógyítja Péter anyósát, sok beteget meggyógyít, sok ördögöt űz ki. Mindez, Márk szerint, *egy nap alatt történik*.

¹ A magyar fordításoknál főképpen a Jeromos Bibliatársulat szövegét követtem, de igyekeztem szorosabban egyeztetni az eredeti göröggel. Például, Márk stílusának sajátossága, hogy elbeszéléseiben keveri a jelen és a múlt igeidő használatát, ami elbeszéléseinek különös élénkséget ad. Az olvasó szinte szemtanúnak érzi magát.

Másnap Jézus hajnalban felkel, imádkozik, és felszólítja tanítványait: „Menjünk máshova, a szomszédos helységekre, hogy ott is hirdessek, mert ezért jöttem.” Jézus el is indul, és bejárja egész Galileát (1, 16-39).

Ennek az evangélium-hirdető körútnak elején történik, hogy „odajön Jézushoz egy leprás, és térdre esve így kérleli: »Ha akarod, meg tudsz tisztítani engem.«” (1,40)

Az ókori Izraelben minden súlyos bőrbetegséget leprának neveztek. A Leviták könyvének két hosszú (13-14) fejezete tárgyalja a leprások problémáját. Annak, akinek a testen lepraserű tünetek mutatkoznak, vizsgálatra kell mennie egy paphoz. Ha a pap megállapítja, hogy betegség lepra, akkor az illetőt tisztátalannak nyilvánítja. Megszagztatott ruhában és hajadon fővel kell járnia, száját kendővel kell befednie, a falun és városon kívül kell laknia, és ha valakit meglát, kiabálnia kell: „Tisztátalan, tisztátalan.” Senkit sem szabad megérintenie, másoknak pedig szigorúan tilos őt megérinteni.

Ha nagyritkán meggyógyult egy leprás, a Leviták könyve szerint megint a papoknak kellett ezt megállapítaniuk, és áldozatok bemutatásával kellett az illetőnek visszailleszkednie a társadalomba.

Mínhogy a bőrbaj sok esetben ragadós betegség, a leprásokat elkülönítő előírásoknak orvosi szempontból volt értelme. Mégis nagyon nehéz lehetett egy ilyen „leprásnak” hinnie, hogy az Isten jó és szereti őt.

Nos, egy ilyen leprás „jön Jézushoz, kérlelte, térdre esett, és így szólt: »Ha akarod, van hatalmad megtisztítani engem«. Mit tesz Jézus? „Jézusnak *megesvén rajta a szíve (szplanchnisztheis)*, kinyújtotta a kezét, megérintette, és azt mondta neki: »Akarom, tisztulj meg!« Amikor ezt kimondta, azonnal eltűnt a lepra, és megtisztult.” (1,41-42)

Az, hogy a lepra hirtelen, egy pillanat alatt eltűnjék, Jézus feltétlen szabadító hatalmának jele. Mielőtt azonban Márk ezt a hatalmi tettet elmondaná, elmondja Jézusnak érzelmi reakcióját a leprás láttán. Japánban, ahol életem jó részét töltöttem, még vannak leprások. Én is látogattam leprakórházat. A szegény leprások elcsúfulnak. A kór kivetkőzteti őket emberi formájukból. Arcuk formátlan, gyakran megvakulnak, ujjaik lerohadnak. Ilyen lehetett az az ember is, aki hirtelen megjelent Jézus előtt.

Jézus erős érzelmek embere volt. Milyen érzelem mozgatta meg szívét a leprás láttára? Egy leprás hirtelen megjelenése sok emberből félelmet és undort váltana ki. Ismeretes a fiatal Assisi Szent Ferenc hatalmas istenélménye, amikor megölelt egy leprást. Ismeretes De Veuster Szent Damján (1840-1894), Picpus-misszionárius szerzetes neve, aki önként vállalkozott arra, hogy a leprások kényszertartózkodási helyének kijelölt Molokai szigeten a szerencsétlenek lelkipásztora legyen, hosszú éveket töltött velük lelkiatyjukként, maga is megkapta a leprát, és a betegség által testileg elcsúfítva, hosszú szenvedés után ott halt meg. Japánban az első leprakórházat a 16. században alapította Almeida jezsuita szerzetes, és amikor háromszáz éves üldözés után Japán újra engedélyezte a vallásszabadságot, katolikus missziós papok alapítottak újra leprakórházat, amely mind a mai napig működik.

Magyarországon leprásokkal nem találkozunk. Találkozunk azonban az utcán sok emberrel, főképpen a hajléktalanok között, akiket nyomorúságuk egészen kivetkőztetett emberi formájukból. Persze, nem csak ők szorulnak emberi segítségre és együttérzésre, hanem sokan mások is: magányos öregek, testi-szellemi fogyatékosok, prostituáltak, drogosok, családjukból elfutott csellengő gyerekek és fiatalok, és még sokan mások. Milyen a mi reakciónk, amikor velük találkozunk, róluk hallunk? Megijedünk tőlük? Undorodunk tőlük? Kerüljük őket? Megvetjük őket?

Vagy pedig: „megesett-e rajtuk a szívünk”, mint Jézusé a leprás láttán?

Pál apostol szerint a Krisztus-követés első lépése, hogy igyekszünk „ugyanazt az érzést ápolni” magunkban, „amely Krisztus Jézusban is megvolt.” (Fil 2, 5) Az ilyen „érzésből” születik spontán módon az annak megfelelő cselekvés.

Jézusnál is ez történt. Mihelyt „megesett a szíve” a leprás láttára, „kinyújtotta kezét és megérintette”. Jézus e tétével megszegte a törvényt. Amint már mondtuk, szigorúan tilos volt leprást érinteni. Jézus azonban ezzel mit sem törődik. Szilárdan meg van arról győződve, hogy „a szombat lett az emberért, és nem az ember a szombatért.” (Mk 2, 27) Jézusnak e mondása, persze, nem csak a szombati munkatiltalom törvényére vonatkozik, hanem az egész mózesi törvényhozásra.

Jézus számára az *ember* a fontos. Minden embert célnak és nem eszköznek tekint. Az emberek igazi, örök, isteni boldogsága Jézus egész tevékenységének célja.

Jézusnak ezt a jellemző viselkedését szintén Márk ecseteli a legélénkebb színekkel. Leírja, hogy Jézus egy szombati napon bement a kafarnaumi zsinagógába. „Volt ott egy ember, akinek a keze el volt száradva. Lesték őt, vajon meggyógyítja-e szombaton, hogy vádolhassák. Akkor ő így szól a bÉna kezű emberhez: »Állj középre.« Aztán így szól hozzájuk: »Mit szabad szombaton tenni: jót, vagy rosszat? Életet menteni, vagy életet pusztítani?« Azok csak hallgattak. Ő erre haraggal körülnéz rajtuk, elszomorodik szívük keménységén, és így szól az emberhez: »Nyújtsd ki kezedet!« Az kinyújtotta, és meggyógyult a keze. A farizeusok, mihelyt kimentek, azonnal tanácsot tartottak ellene a Heródes-pártiakkal, hogy hogyan vessék el őt.» (Mk 3, 1-6)

Ennél a szövegnél is feltűnik, hogy Jézus milyen erős érzelmek embere, és hogy milyen szabad ember. A farizeusokat és írástudókat kötik az írott szabályok, amelyeket még a betűjüknél is szigorúbban értelmeztek. Szombaton nem szabad munkát végezni, tehát nem szabad gyógyítani se! Hiába áll ott a zsinagógában a szerencsétlen bÉna kezű ember, akinek egyetlen vágya, hogy megint dolgozó emberré, teljes értékű emberré lehessen. A farizeusok számára fontosabb ennek az embernek vágyánál a törvény betűjének betartása. A szívük „kemény”. Nem lágyult meg, nem „esett meg” a bÉna kezű ember láttán. Ők maguk büszkék magukra, hogy törvénytartók. Amikor Jézus nekik szegezi provokatív kérdését, azt mégsem merték mondani, hogy szombaton nem szabad jót tenni, de hallgatnak, mert sejtik, hogy ha ők igennel felelnek, akkor Jézus szombaton meg fogja gyógyítani a bÉnát. Ezt pedig nem akarják. Jézus elszomorodik ezeknek a „keményszívű” embereknek a láttán. Tényleg: szomorú látvány az érzéketlen ember, aki nem érti meg annak az Istennek szívét, aki nem az embert teremtette a szombatért, hanem a szombatot az emberért.

A farizeusok Jézus szombati gyógyítása láttán annyira felbŐszülnek, hogy Heródes Antipász negyedes fejedelem bizalmas embereivel tanácskozva karhatalommal akarnak fellépni ez ellen a Jézus ellen, aki szabadságával felborítja a rendet. Nemcsak börtönbe akarják záratni a rendbontót, hanem egyenesen ki akarják végeztetni. A keményszívű ember mindenki iránt kemény. Nem az élet pártolója, hanem a halálé.

Jézus számára tehát életveszélyes volt feltétel nélkül jónak lenni. De ő nem félti a maga életét. Számára az ember a fontos, akkor is, ha csak egy szegény, bÉna kezű falusi szegényről van szó.

Feltehetjük a kérdést: Jézus „törvényszegései” mennyiben példaértékűek a keresztény ember számára? E kérdésre nem egyszerű a válasz. Ugyanaz a Jézus ugyanis, aki a leprás érintésével világosan megszegte a „törvényt”, azt feleli egy embernek, aki az örök élet elnyeréséről kérdezősködött nála, hogy „ismered a parancsokat: Ne ölj, ne törj házasságot, ne lopj, hamisan ne tanúskodj, ne csalj, tiszteld apádat és anyádat.” (Mk 10, 19; vö. Kiv 20, 12-16) Sőt, az evangéliumok idéznek olyan jézusi szavakat is, amelyek azt a benyomást keltik, mintha Jézus az egész ószövetségi törvényhozás minden parancsának folyamatos megtartását sürgette volna (Mt 5, 17-19; Lk 11, 42).

A leprás megérintésével viszont Jézus azt sugallja, hogy a „tisztá” és „tisztátalan” megkülönböztetéséről szóló parancsokat elévűltnek tekintette. Ugyanezt jelzi egy másik jézusi mondás a tisztátalan ételektől való tartózkodás szabályára vonatkozólag (Mk 7, 15-19; Mt 15, 11. vö. Lev 11, 1-36). Az ősegyház, Isten segítségével, fokozatosan jött rá, hogy ezek a szabályok, valamint a nem-zsidókkal való érintkezést tiltó szabályok már nem érvényesek (ApCsel 10, 9-48). Egyéb, a tisztátalanságra vonatkozó szabályok pedig (pl. Lev 12, 1-8; 15, 1-33), minden vita nélkül eltűntek. A mózesi törvényben nagy helyet elfoglaló, az áldozatokról szóló előírásokra vonatkozólag, a keresztények megértették, hogy ezeknek az előírások nem vonatkoznak rájuk, mert az új szövetség *egyetlen* áldozata maga Jézus Krisztus, aki „saját vére által ment be egyszer s mindenkorra a szentélybe, és örök váltságot szerzett.” (Zsid 9, 12)

Az egész ószövetségi törvény jelentőségét teológiaiilag Pál fogalmazza meg a legvilágosabban: szerinte „az ember a hit által igazul meg a törvény cselekedetei nélkül” (Róm 3, 28), a megigazult embert pedig a Szentlélek képesíti arra, hogy a „szeretet által munkálkodó hit” (Gal 5, 6) szerint éljen, és ezáltal a törvény örökérvényű parancsainak eleget tegyen, mert „aki felebarátját szereti, teljesítette a törvényt. Azt ugyanis, hogy ne törj házasságot, ne ölj, ne lopj, hamis tanúságot ne szólj,

ne kívánd meg a másét, és ami egyéb parancs még van, újra egybefoglalja ez az egy ige: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. A szeretet nem tesz rosszat a felebarátnak. A törvény teljesítése tehát a szeretet.” (Róm 13, 8-10). Erre utal a János-evangéliumban feljegyzett jézusi szó is: „Ahogy én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást.” (Jn 13, 34) E szavával Jézus igen magasra tette a mércét. Nem elég úgy szeretni felebarátunkat, mint önmagunkat, hanem úgy kell szeretni embertársainkat, mint ahogy Jézus Krisztus szeret bennünket. Ez olyan parancs, amelynek teljesítésénél mindig lemaradunk. Pedig parancs, és nem pusztán ajánlás. Ezért a keresztény ember, bármilyen életszentségre is tett szert, sohasem lehet büszke önmagára. Hiszen mindig rászorul az irgalmas Isten bocsánatára.

De térjünk vissza a leprás meggyógyításának történetéhez. A történet folytatása ugyanis nagyon érdekes: „(Jézus) ráripakodott és azonnal elűzte őt, és így szól hozzá: »Vigyázz, senkinek se mondj semmit, hanem eredj, mutasd meg magadat a papnak, és ajánld fel tisztulásodért, amit Mózes rendelt, bizonyosságul nekik.«” (Mk 1, 43-44)

Itt is megmutatkozik, hogy Jézus erős érzelmek embere volt. Ráripakodik a meggyógyult emberre, és elűzte. Vajon miért? Jézus nyilvános életében egy dilemmával szembesült. Egyfelől tudta, hogy az ő jelenlétével már megkezdődött e világon az Isten jóságos „királyi uralma”. Ennek az uralomnak *jelei* a csodák. Világosan utal erre Lukács evangéliuma, amikor idézi Jézus szavait, amelyeket Izajás könyvéből olvasott fel a názáreti zsinagógában: „Az Úr Lelke van rajtam; azért kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek. Elküldött, hogy szabadulást hirdessek a foglyoknak és látást a vakoknak, hogy szabadon bocsássam a megtörteteket, és hirdessem az Úr kedves esztendejét.” (Lk 4, 18-19. Vö. Iz 61, 1-2) Jézus e szavakat teszi hozzá: „Ma teljesedett be ez az Írás a ti fületek hallatára.” (Lk 4, 21) Keresztelő János, aki az Isten királyi uralmának jövőbeli eljövételét hirdette, nem tett semmi csodát. Jézus, aki tudta, hogy az ő eljöttével megkezdődött Isten uralma, csodákat tesz.

Másfelől Jézus számára ezeknél a csodajeleknél fontosabb volt, hogy az emberek szívükben megtérjenek, higgyenek, befogadják Isten országát, és életükben kövessék annak új „igazvoltját”. Jézus látta, hogy gyógyításai és egyéb csodatettei vonzzák az embereket, és hajlamosak megrekedni ezeknél a „jeleknél”, anélkül, hogy befogadnák Isten teljes akaratát, vagyis: szeressenek mindenkit, még ellenségeiket is, és így kövessék és utánozzák Isten irgalmasságát. Gondolom, ezért igyekszik Jézus megakadályozni csodatettei hírének terjedését. Mégis tesz csodákat, mert „megesett a szíve” az emberek nyomorúságán.

Abból, hogy Jézus a paphoz küldi a gyógyultat, és utasítja az előírt áldozat bemutatására, nem kell messzemenő következtetéseket levonni Jézus törvényiszteletére vonatkozólag. A gyógyult leprás társadalmi integrációja számára feltétlenül szükséges volt az akkori előírások szerint a papi ellenőrzés és a gyógyulást bizonyító áldozat bemutatása. Jézus maga nem tulajdonított ennek fontosságot. Ezért teszi hozzá: „bizonyosságul nekik”. Vagyis: a zsidó hatóságoknak szól e szabályok betartása. Az Istennel való viszony a jézusi „akarom, tisztulj meg” szavakkal már helyreállt.

A történet azzal végződik, hogy Márk elmondja: Jézus elővigyázatossági utasítása nem volt sikeres. A meggyógyult ember nagy boldogságában fünek-fának elhíreszteli, hogy Jézus milyen csodálatos dolgot tett vele. Ezzel annyira felbuzdulnak az emberek, hogy minden beteget Jézushoz akarnak vinni. Ezzel megzavarják Jézus evangélium-hirdetési terveit, és Jézus kénytelen elhagyott helyekre visszavonulni, de még itt is csődülnek hozzá emberek mindenhol (Mk 1, 45).

Lám, ez lett az eredménye annak, hogy Jézusnak „megesett a szíve” a lepráson. De, gondolom, Jézus sohasem bánta meg, hogy a szívére hallgatott. Mert még Jézusra is áll, hogy „csak a szívével lát jól az ember” (Saint-Exupéry).²

² Márk 1,41-re vonatkozólag van egy szövegkritikai probléma. Szinte az összes legrégebb kéziratban és az összes ókori fordításban a *szplanchnistheisz*-szó szerepel, de 6 régi kéziratban *orgisztheisz* olvasható. *Orgisztheisz* azt jelenti, hogy „megharagudva”. E szó nem illik a szövegösszefüggésbe, de minthogy szövegkritikai alapelv, hogy a „nehezebb” olvasatot kell előnyben részesíteni a „könnyebb” olvasattal szemben (a másolók ugyanis arra hajlamosak, hogy a nehezebb szövegeket elsimítsák), a Biblia kritikai szövegkiadásai erős kételyek fenntartása mellett fogadják el a *szplanchnistheisz*-t eredetinek. A „nehezebb olvasat” előnyben részesítése elvének azonban vannak határai. Kire „haragudhatott” volna meg Jézus ebben a jelenetben? A kérelmező leprásra, aki a törvény tiltása ellenére mert hozzá közeledni? Ezt nem tételezhetjük fel, hiszen Jézus még fokozza a törvényszegést azáltal, hogy szeretően megérinti a

2-4. Márk evangéliuma 6, 34 = Máté evangéliuma 9, 36 = Mt 14, 14

Márk elmondja, hogy Jézus galileai igehirdetése során egy alkalommal szétküldi apostolait, hogy ők is hirdessék Isten országának eljöttét. Az apostolok igehirdetése sikeres volt, de közben nagyon kifáradtak. Mikor visszatértek „összegyűlnek Jézusnál, és beszámolnak mindarról, amit tettek és tanítottak. Jézus ezt mondja nekik: »Gyertek félre egy magányos helyre, és pihenjete meg egy kicsit.« Olyan sokan jöttek mentek ugyanis, hogy még enni sem volt idejük. Bárkába szálltak tehát, és félrevonultak egy elhagyott helyre egyedül. Sokan látták őket elmenni, és felismerték őket. Erre minden városból odafutottak gyalog, és megelőzték őket. Amikor Jézus kiszállt, meglátta a hatalmas tömeget, és *megesett rajtuk a szíve*, mert olyanok voltak, mint a pásztor nélküli juhok, és kezdte őket sok mindenre tanítani.” (Mk 6, 30-35) A történet azzal folytatódik, hogy Jézus csodálatos kenyérszaporítással enni ad a sokaságnak.

Milyen kedves Márk leírásának közvetlensége. Bevallja, hogy Jézus tervei megint csődöt mondtak: szeretné kipihentetni apostolait, de nem tud szabadulni a tömegtől. Amikor a Galileai tó egyik közeli elhagyott partvidékén kiköt a bárkája, már ott van a sokaság. Ilyen esetekben türelmetlenség és ingerültség szokott erőt venni az emberen, de Jézus szívének reakciója más: *megesett rajtuk a szíve*.

A tömeg szegény, egyszerű, tanulatlan falusi parasztok és halászok sokasága. Mindegyiknek megvan a maga baja. A főbajuk azonban az, hogy senki sem törődik velük. A főpapok a jeruzsálemi templomban székelnek. Írástudók vannak ugyan a falvakban is, de a törvény aprólékos betartását sürgető tanításuk nem segít az emberek baján. A régi próféták ígéreteitől ösztönözve várják és remélik a Messiás eljövetelét. Ott hullámszik az egész kérés, kiabáló tömeg a tó partján.

Jézusnak eszébe juttatja az általa jól ismert juhnyáj képét. Galileában és a környező országokban kevés volt a jó legelő. Hamar elszáradtak a rétek. A pásztorok ilyenkor a nyáj előtt haladva vezetgették a juhokat és bárányokat egyik legelő helyről a másikra. Még napjainkban is gyakori ez a látvány a Közel-Keleten. A pásztor elől halad, és időnként jellegzetes hangokat ad. A juhok és bárányok pedig bégetve botorkálnak a nyomában. Saját pásztorjuk hangját ismerik, és követik, mert megbíznak benne. Ha valaki megtámadja a pásztort, és nyomorékká veri, a juhok tanácstalanok. Szétszélednek és elpusztulnak. (vö. Zak 13,7; Mt 26, 31).

János evangéliumában mondja Jézus önmagát jó pásztornak (Jn 10, 11). Ő nem fut el, mint a béres, amikor jön a farkas, hanem ismeri juhait, és életét adja juhaiért (Jn 10, 13-15).

Minthogy Jézus így viszonyul a tömeghez, azért esik meg rajtuk a szíve. Ő a „másokért élő ember”. Semmit sem őriz meg saját magának. Arra sincs ideje, hogy megebédeljen. Eszébe se jut, hogy „ebédszünetet” követeljen a maga számára, és csak utána kezdje meg a tanítást. Azonnal elkezdi tanítani őket „sok mindenre”. Ez a „sok minden” persze mindig ugyanaz az egy dolog: elérkezett Isten országa. Ezt magyarázza Jézus példabeszédeinek sajátos stílusával. A példabeszéd nem indulatokat felkorbácsoló szónoklat. A példabeszédet nyugodt hangon kell mondani, és hagyni kell, hogy az emberek elgondolkodjanak rajta. Jézus senkit sem kényszerít. Beszél, hív, igyekszik az Isten akaratának hívójára emelni a hallgatóit. A hallgatók pedig megérik, hogy a tanítójuk szereti őket, javukat akarja, nem kér tőlük sem tandíjat, sem dicsőséget, sem hatalmat. Ő az Emberfia, aki „azért jött, hogy szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért.” (Mk 10, 45)

Milyen fontos, hogy a hallgatók megérezzék, hogy tanítójuk szereti őket, javukat akarja, és valami nagyon fontos és igaz dolgot mond el nekik. Nincs köszönet az olyan prédikációban, amelynél a szónok csak brillírozni akar, de az olyan prédikációban sem, amely meggyőződés nélkül darál le valamilyen szöveget. Az igazi igehirdető, ahogy VI. Pál pápa szerette mondani, nem csak

leprást. Akkor talán azért „haragudott meg”, mert a lepra okozásával a gonosz lélek elcsúfította az Isten által teremtett embert? Ez se valószínű feltételezés, mert az egész evangéliumban sohase látunk Jézusnál ilyen reakciót, amikor betegekkel találkozik. Valószínűleg egy-két szövegmásoló azért írt *orgisztheisz*-t, mert két verssel odébb Jézus „ráripakodott” a gyógyult leprásra. Ez a ráripakodás azonban, amint igyekeztünk magyarázni, nem haragból született, hanem Jézus nyugtalanságából, aki nem akarta, hogy a beteggyógyítások elvonják a figyelmet küldetésének lényegétől, az Isten országa eljövetelének örömhírétől.

tanító, hanem tanú is. Jézus Krisztusról mondja a Biblia, hogy ő a „hűséges tanú, aki szeretett minket és megszabadított bennünket bűneinktől a saját vére által.” (Jel 1, 5) Ez a Jézus Krisztus „tett tanúságot szép hitvallással Poncius Pilátus előtt.” (1Tim 6, 13)

A János-evangéliumban hangoztatja állandóan Jézus, hogy ő az igaz tanú. A tanú annyira magáévá teszi vallomását, hogy ráteszi az életét. Nem véletlenül jelenti a „tanút” jelentő görög *martiir* szó a keresztény szóhasználatban elsősorban a „vértanút”. Jézus Isten országának tanúja és vértanúja. És mindezt olyan csendesen, békésen teszi, hogy beteljesedik rajta Izajás könyvének szava: „Nem kiált, nem emeli fel hangját, és nem hallatja az utcán. A megroppant nádszálat nem töri össze, és a kialvó mécsbelet nem oltja el; hűségesen mondja el az igaz életet.” (Iz 42 2-3)

5-6. Márk evangéliuma 8, 2 = Máté 15, 32

Márk és Máté evangéliuma szerint Jézus kétszer szaporította meg csodásan a kenyeret a tömeg számára. János evangéliuma (6, 1-14) csak egy kenyérszaporításról beszél. A szentírásstudósok vitatkoznak arról, hogy tényleg két kenyérszaporítás történt-e, vagy pedig a hagyomány során egy esemény leírásából lett két történet. Tény, hogy a két leírás nagyon hasonlít egymáshoz, de van különbség is. Az első kenyérszaporítás előtt Márk és Máté mondják, hogy Jézusnak megesett a szíve a tömeg láttán. A második kenyérszaporítás előtt, pedig, e két evangélium szerint, maga Jézus

mondja a következőket: „*Megesik a szívem a tömegen, mert íme már három napja velem vannak, és nincs mit enniük.*” (Mk 8, 2; Mt 15, 32) Az első kenyérszaporítás a várakozó tömeggel való találkozás első napjának estéjén történik, a második kenyérszaporításnál pedig már három napja tart ki a tömeg Jézus mellett. Az első kenyérszaporításnál azért esett meg Jézus szíve a tömegen, mert pásztornélküli nyájnak tűntek. A második kenyérszaporításnál pedig azért, mert már három nap ott vannak étlen-szomjan Jézusnál. Itt tehát Jézus szívét az emberek éhsége indítja szánalomra. És a tett, amelyre Jézust a szíve indítja, az első alkalommal a pásztor nélküli nyájhoz hasonló tömeg tanítása, és csak utána jön a kenyércsoda. A második esetben pedig Jézus szíve az éhezők csodás megegetésére indítja őt.

John P.Meier, amerikai szentírásstudós négykötetes művében,³ a kritikai történelemkutatás legszigorúbb szabályainak figyelembe vételével arra a következtetésre jut, hogy Jézus életében a pusztában egészen rendkívüli eseménynek kellett megtörténnie, amelyet a sokaság csodaként élt meg, és amelyet egymástól független források (Márk és János hagyományai) jegyeztek fel. Azt nem tudjuk megmagyarázni, hogy miképpen lett a néhány kenyérből és halból emberek ezreit laktató bőséges eledel. E kérdés kutatásába nem is akarunk belemenni, hanem inkább arra szeretnék rámutatni, hogy milyen kapcsolat található Jézus szíve és a kenyérszaporítás között.

Jézus sajnálja, megszanja az éhező tömeget. Nyugtalanodik amiatt, hogy nem merülnek-e ki hazamenetel közben. Nem mindegy neki az emberek földi élete. Egyáltalán nem hasonlít a fanatikus szónokhoz, akiknek csak a saját ideája fontos, és nem törődnek azzal, hogy mások elpusztulnak az ő ideája miatt.

Jézus megint a szívére hallgat. János evangéliuma mondja el, hogy a szívére hallgató Jézus csodatette nem azt a hatást hozta létre, amelyet Jézus szeretett volna. Az emberek nem arra ügyelnek, hogy ez a csoda *jel*, amely az Isten országának eljövételébe vetett hitet és bizalmat növeli, hanem evilági királlyá akarják tenni Jézust, aki képesnek látszik földi paradicsomot teremteni követői számára. Jézus tettét tehát félreértik. Jézus ugyanis nem akar evilági király lenni. Elbújik, visszavonul egy hegyre, és, csodásan, átjut a Galileai tó túlsó partjára. A tömeg azonban utoléri, és újabb csodákat követel. Jézus világosan megmondja, hogy miben hibázik a tömeg: „Kerestek engem, de nem azért, mert jelet láttatok, hanem mert ettetek a kenyerekből és jóllaktatok. Ne azért az eledelért fáradozzatok, amely veszendő, hanem azért az eledelért, amely megmarad az örök életre, amelyet majd az Emberfia ad nektek.” (Jn 6, 26-27)

János hosszú 6. fejezete végül is nem hoz megoldást: a tömeg csalódik, még sok tanítvány is visszahúzódik Jézustól. Jézus azonban még sem bánta meg, hogy hallgatott a szívére, mert bár a

³ John P.Meier, *A Marginal Jew. Rethinking the Historical Jesus*, I-IV, Doubleday, Yale University Press, 1991-2009. Az ötödik kötetet most készíti a szerző.

közvetlen eredmény nem volt az, amit szeretett volna, de Jézusnak az a láthatatlan csodája, amely minden eucharisztikus cselekményben megtörténik, a nem e világból való Isten Országát építi a világ végéig.

Ebből a Márk 8, 2-Máté 15, 32 szövegből tehát azt tanulhatjuk Jézustól, hogy „az éhezőknek enni adni” szintén Jézus szíve szerinti cselekedet. Az mellékes, hogy a megajándékozottak utána hogyan viselkednek: hálásak vagy nem hálásak, sikerül őket a földieknél magasabb síkra emelni vagy sem: aki éhes, annak ételt kell adni! Nem azért, hogy őt megtérítsük, hanem azért, hogy megmutatkozzék: mi megtértünk-e? Ezért sorolja fel a II. Vatikáni zsinat az egyház három lényeges tevékenysége: hithirdetés, közösség formálás, istentisztelet mellett negyedik lényeges tevékenységként a *diakoniát*, vagyis a társadalom, különösen a szegények, önzetlen szolgálatát. A Jézus Szíve szerinti egyházban a szegényeket illeti meg az elsőbbség.

7. Lukács evangéliuma 7, 13

Lukácsot szokták Jézus irgalmassága evangélistájának nevezni, és ezért nem csoda, hogy nála találunk egy olyan külön történetet, amelyben szintén előfordul a *szplanchnidzomai*-szó. A jelenet Jézus galileai evangélium-hirdetésének egyik eseményét mondja el.

„Történt pedig, hogy ezután (Jézus) egy Nain nevű városba ment, és vele mentek tanítványai és nagy népsokaság. Mikor a város kapujához közeledett, íme, egy halottat vittek ki, egy özvegyasszony egyetlen fiát, és a város sok lakosa kísérte. Amikor meglátta az Úr az özvegyasszonyt, *megesett rajta a szíve*, és így szólt hozzá: »Ne sírj!« Majd odament, és megérintette a hordágyat. Erre azok, akik vitték, megálltak. Jézus így szólt: »Ifjú! Mondom neked, kelj föl!« A halott erre felült, és beszélni kezdett, Jézus pedig átadta őt anyjának. Mindnyájukat elfogta a félelem, és dicsőítették Istent mondván: »Nagy próféta támadt közöttünk!« És: »Isten meglátogatta az ő népét!« Ez a hír elterjedt róla egész Júdeában, és mindenütt a környéken.” (Lk 7, 11-17)

E történet új oldalról mutatja meg Jézus Szívét. Abban különbözik minden más gyógyítási vagy halott feltámasztási történetétől, hogy Jézus nem az érintettek kérésére tesz csodát. Véletlenné tűnő találkozásról van szó. Nain ma is létező kis falu Galilea déli részén. A Galilea falvait járó Jézust már nem csak tanítványai, hanem nagy sokaság is kíséri. Amikor be akarnak menni a városkába, találkoznak a helység kapuja előtt egy onnan kijövő temetési menettel. A halotról csak annyit tudunk meg, hogy fiatal volt, és pedig egy özvegy édesanya egyetlen fia. A Biblia tanúskodik arról, hogy az ókori Izraelben nagyon sanyarú sorsa volt az özvegyeknek. A nőket hátrányosan megkülönböztető akkori társadalomban a férfi által nem támogatott asszony a társadalom peremére szorult. Nem csoda, hogy ez a naini özvegy is hangos sírással kíséri fia holttestét a temetőbe. Most már nincs neki senkije. Az akkori temetési szokás szerint nem koporsóba rakták a holttestet, hanem közvetlenül hordágyra helyezve vitték a sírhoz. A szegény özvegy tragédiája, úgy látszik, részvétre indította a városka lakóit: nagy sokaság csatlakozott a halott-hordozókhoz.

Jézus számára tehát ez az özvegyasszony emberileg szólva ismeretlen volt. Az asszony se figyel fel a szembe jövő Jézusra és az őt kísérő tömege. Teljesen bele merült mérhetetlen fájalmába.

Amikor Jézus megpillantja a halotti menetet, és látja a síró édesanyát, hirtelen *megesett rajta a szíve*. Együtt érző fájdalom járja át Jézust, és ez cselekvésre ösztönzi. Először is megszólítja az anyát: „Ne sírj!” Az asszony bizonyára meghökkenve nézett fel az őt megszólító idegenre. Mit mond neki ez a férfi?! Hogy ne sírjon? De még mennyire kell, hogy sírjon, hiszen oda van minden reménye!

De Jézus most már elkezd cselekedni. Odalép a halottat vivőkhöz, és ráteszi kezét a hordágyra. Holttesttel érintkezni is tisztátalanságot okozó tettnek számított a zsidóknál, de Jézus ezzel megint nem törődik. Az érintés után jön a hatalmas szó. Egyszerű, de nagyon nyomatékos felszólítás: „Ifjú! Mondom neked: kelj föl!”

A holttesttel való találkozásnál a legfájóbb tapasztalat az, hogy a halott nem válaszolhat megszólításainkra, kéréseinkre. Hiába hívogatjuk, ő már nem reagál. De Jézus szavai különböznek. Nem hiába nevezi őt Lukács e történetben „Úr”-nak. Ő valóban a mindenség ura. A legerősebb

hatalomnál, vagyis a halálnál is erősebb. Ő szól, és úgy lesz minden, ahogy mondja. Ez történt ott Nainban is. A fiú hirtelen felül a hordágyon, és megszólal. Micsoda megdöbbenés! Micsoda csodálkozás! És Jézus tevékenységének még nincs vége. Átadja a fiút anyjának! Lukács itt ugyanazokat a szavakat használja, amelyeket a Biblia Illés próféta egyik csodájának leírásakor használ. Miután Illés imájára egy özvegyasszony halott gyermekébe „visszatért a lelke”, és feleledt, Illés „átadta őt anyjának.” (1Kir 17, 23)

Akiket Jézus meggyógyít vagy feltámaszt, nem foglalja le a maga számára. Egyedül a jerikói vak Bartímeusról mondja az evangélium, hogy amikor visszanyerte látását, követte Jézust az úton (Mk 10, 52). Jézus gyógyító csodái teljesen önzetlenek. Nem akar ez által magának új követőket szerezni. Jézus jó, és ezért árad belőle a gyógyító jóság.

Jézus Szívének ebből a naini megnyilatkozásából is rengeteget tanulhatunk. Ha az emberek bajban vannak, és szükségét szenvednek, nem kell megvárni, hogy segítségért könyörögjenek. Látásuk elegendő kell, hogy legyen ahhoz, hogy kinyújtsuk feléjük segítő kezüket.

Nagyon szépen ír erről korunk egyik legnagyobb etikusa, Emanuel Lévinas. Példabeszédbe öltözteti mondanivalóját. Egy ember kimeréskedik házából, és vándorlásnak indul. Útközben találkozik más emberek „arcával”. Ezek az arcok védtelenek, de ugyanakkor kifejezők és parancsolók. Minden velünk találkozó ember arca, némán is, ezt kiáltja: „Engem nem szabad megölnöd! Engem nem szabad eszköznek használnod! Engem nem szabad semmibe vened! Felelős vagy értem, mégpedig feltétlenül felelős!” Ha a vándorló ember nem hallgat erre a néma kiáltásra, és nem segíti embertársát, persze, embertársa is kárt szenved, de sokkal nagyobb kárt szenved az, aki süket embertársainak e hangtalan kiáltására. A segítségünkre szoruló emberrel találkozáskor ugyanis valóban Istennel találkozunk, azzal az Istennel, aki minden embert szeret, és aki számára minden ember fontos.

Persze, igaz, hogy nem tudunk mindenkin segíteni. Jézus sem támasztotta fel minden akkori özvegy fiát. Az ő tettei jelek voltak: jelezték azt, hogy Isten törődik velünk, és majd egyszer letöröl arcunkról minden könnyet. Ennek az állapotnak elővételezése a felebaráti szeretet gyakorlása. Megtesszük, ami tőlünk telik, a többit pedig rábízzuk Istenre, arra az Istenre, aki „az élet barátja” (Bölcs 11, 27).

8. Máté evangéliuma 20, 34

Márk, Máté és Lukács evangéliuma egyaránt elbeszéli azt a csodát, amelyet Jézus Jeruzsálemben vezető utolsó útján tett, amikor áthaladt Jerikó városán (Mk 10, 46-52; Mt 20, 29-33; Lk 18, 35-43). A részletekben kisebb különbségek mutatkoznak a három evangélista között. Márk és Máté szerint a csoda akkor történt, amikor Jézus kiment Jerikóból, Lukács szerint viszont akkor, amikor Jézus bement a városba. Márk és Lukács *egy* vak meggyógyításáról beszél, Máté viszont *két* vak gyógyításáról szól. Mind a hárman megmondják, hogy a gyógyult „követte Jézust”, de csak Márk mondja meg a nevét is: Bartimeus.

Az evangéliumi hagyomány szóbeli továbbadásánál ilyen kisebb eltérések könnyen keletkeztek, de a lényeg megmaradt. Valószínűleg nem két vakot, hanem egy vakot gyógyított meg Jézus, mert Máté sajátossága, hogy két gyógyultról beszél, amikor a többi evangélista csak egy gyógyultról tud (vö. Mt 8, 28-34 és Mk 5, 1-20; Lk 8, 26-39). De minthogy Máté leírásánál szerepel a *szplanchnidzomai*-szó, ezt a leírást elemezzük.

„Amikor kimentek Jerikóból, nagy tömeg követte őt. És íme, ott ült az út mellett két vak. Amint meghallották, hogy Jézus arra megy, felkiáltottak: »Könyörülj rajtunk, Uram, Dávid Fia!« A tömeg rájuk szólt, hogy hallgassanak el, de ők még hangosabban kiáltották: »Könyörülj rajtunk, Uram, Dávid Fia!« Jézus megállt, odahívta őket és így szólt: »Mit akartok, hogy tegyek veletek?« Ők így feleltek: »Uram! Hogy megnyílják a szemünk!« Jézusnak *megesett rajtuk a szíve*, megérintette a szemüket. Azonnal látni kezdtek, és követték őt.” (Mt 20, 29-33)

Ez a történet hasonlít a leprás meggyógyításának történetéhez. A bajban levők maguk kérnek segítséget Jézustól. A szembaj Jézus korában nagyon elterjedt betegség volt a Közel Keleten. Egy szegény embernek, aki megvakult, nem volt más választása, minthogy az útszélen kuporogva

kolduljon. A leprától eltérően, a vakság nem számított tisztátalanná tevő betegségnak, ezért a vakok a városokban is koldulhattak. Jézus gyógyításainak a híre akkoriban már sokfelé elterjedt. Jézus közeledtéről hallva a jerikói vakok elkezdnek kiabálni. Senki sem tudja őket elcsitítani. Hajtja őket a gyógyulás vágya és reménye. Jézus nem haragszik meg, hogy a tömeg éljenzését zavarja a vakok kiabálása. Megint a „szívével gondolkodik”. Nem folytatja útját, hanem a szerencsétlenek kedvéért megáll. Mélyen megszanja őket. Kérdésével és érintésével kapcsolatot teremt velük, és visszaadja látásukat.

Csak ennél a csodánál végződik a történet azzal, hogy a csodásan gyógyult követi Jézust. A jerikói vak vagy vakok követték Jézust egészen Jeruzsálemig, sőt minden biztonnyal tagjai lettek az őskeresztény hívő közösségnek. Ezért ismerte Márk a jerikói vak nevét. Márk és Lukács azt is feljegyezték, hogy amikor Jézus a vakot magához hívta, az „ledobta felsőruháját, felugrott, és odament Jézushoz.” (Mk 10, 50) A vak koldusnak bizonyára csak egy kabátja volt. A csődület közepette ezt ledobni magáról nagy merészség. De mit törődik ezzel a vak! Jézus hívja. Erre ő otthagy mindent, és Jézushoz fut. Miután pedig Jézus visszaadta látását, talán nem is ment vissza a kabátjáért, hanem csak lelkesen követi Jézust. Ebben lehet Bartimeus a mi példaképünk is.

*

Ezzel be is fejeztük annak a nyolc evangéliumi szövegnek a tanulmányozását, amelyekben az áll, hogy Jézusnak esett meg a szíve valakin vagy valakiken. Ezután nézzük azt a további három szöveget, ahol Jézus *példabeszédeiben* szerepel a *szplanchnidzomai*-szó. Reméljük, hogy ezzel konkrét evangéliumi tartalmat adhatunk a Jézus Szíve tisztelők kedves imájának: „Szelíd és alázatos szívű Jézus, alakítsd szívünket a Te Szíved szerint.”

9. Máté evangéliuma 18, 27

Máté evangéliumának 18. fejezetében összegyűjtött néhány jézusi mondást, amelyek a hívők közösségi életére vonatkoznak. Jézus óvja a híveket a vetélkedéstől, a „kicsinyek” lenézésétől és megbotránkoztatásáról, utasít az „elkóborolt juh” szerető keresésére, elmondja, hogy miként kell az ellenünk vétkező testvért meginteni, és buzdít a közös imádságra (Mt 18, 1-20) Ezekhez az intelmekhez csatlakozik a Péter és Jézus közötti következő párbeszéd leírása.

Péter kérdezi Jézustól: „Hányszor vétkezhet ellenem a testvérem úgy, hogy én megbocsássak neki? Hétszer?” (Mt 18, 21) Minthogy Jézus gyakran mondta, hogy „ha megbocsátjátok az embereknek vétkeiket, nektek is megbocsát mennyei Atyátok, de ha nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem fogja megbocsátani nektek vétkeiteket” (Mt 6, 14-15), a tanítványok között, és később a hívők közösségeiben is, felmerült a kérdés, hogy hányszor kell egymásnak megbocsátaniuk. A „testvérem” szó jelzi, hogy Péter kérdésében a hívők egymás közötti vétkeinek megbocsátásáról van szó, mert az újszövetségi bibliai szóhasználatban a „testvér” szó a hívő közösség tagját jelenti.

Péter bizonyára azt gondolta, hogy nagyot mondott, amikor hétszeri vétkezés megbocsátására mutatkozott hajlandónak. Tényleg, emberileg szólva nagy dolog megbocsátani olyasvalakinek, aki már hetedszer bánt meg. Azt pedig már fel sem tételezi Péter, hogy többször kellene megbocsátani, mint hétszer.

Jézus válasza megdöbbentő: „Nem azt mondom, hogy hétszer, hanem hetvenhétszer hétszer is.” (Mt 18, 22) A „hetvenhétszer hétszer” kifejezés nyilvánvalóan azt jelenti, hogy „határtalanul”.

E jézusi utasítás ellenkezni látszik a józanésszel. A tízszer, húszszor, százszor gonoszkodó valakinek mindannyiszor megbocsátani: emberfeletti követelmény. Jézus maga is tudja ezt, és ezért e követelményt megokoló példabeszédet mond tanítványainak:

„Ezért hasonlít a mennyek országa egy királyhoz, aki el akart számolni szolgálival. Amikor elkezdte az elszámolást, eléje vittek egy szolgát, aki tízezer talentummal tartozott.” (Mt 18, 24).

Máté az „Isten országa” kifejezés helyett, az akkori zsidó szokás szerint következetesen a „mennyek országa” kifejezést használja. Nem a „mennyországról” van szó, hanem arról az „Isten országáról”, amelyet Jézus hirdtetett meg, és amelybe a hívők „belépnek”. A „talentum” pedig

igen nagy értékű pénzegységet jelent. Tízezer talentum mai pénzben kifejezve megfelel sok milliárd forintnak. Az adósság tehát óriási, és reménytelen, hogy azt bárki bármikor is visszafizesse.

Annál megdöbbentőbb a példabeszéd folytatása: „Mivel nem volt miből fizetnie, az úr megparancsolta, hogy adják el őt, a feleségét, a gyerekeit, és mindenét, amije csak van, és úgy fizessen. A szolga erre leborult előtte, és így esedezett: »Légy türelemmel hozzám, és mindent megfizetek neked«. Az úrnak pedig *megesett a szíve* a szolgán, elbocsátotta, és elengedte adósságát.” (Mt 18, 25-27)

A király első reakcióját Jézus az akkoriban érvényes jogszabályok szerint írja le. Az ókortól kezdve majdnem az újkorig nem-fizető adósokat börtönbe zártak. Ameddig pedig létezett rabszolgaság, az adóst és egész családját rabszolgának adták el.

Annál megdöbbentőbb a király második reakciója. Amikor a fizetéképtelen szolga leborulva esedezik, nemcsak haladékot ad az adósság visszafizetésére, hanem egyszerűen elengedi az egész óriási adósságot. Miért teszi ezt? Mert *megesett rajta a szíve*.

E példabeszédben az úrnak is nevezett király nyilvánvalóan az Atyaistent jelenti. Az Atyaisten szíve esett meg a könyörgő szolgán. Az Atyaisten határtalan irgalma árad a megtérő bűnösre. Mindnyájan reménytelenül el vagyunk adósodva Isten felé. Egyetlen reményünk, hogy Isten irgalmasan megbocsát nekünk.

A hit által ingyenesen megigazult hívek közösségében természetesnek kell lennie az Isten irgalmassága követésének. „Legyetek irgalmasok, amint a ti mennyei Atyátok irgalmas” – mondja Jézus (Lk 6, 36). A Lukács evangéliumának 15. fejezetében összegyűjtött három példabeszédben is az elveszett bárányt kereső pásztor, az elveszett ezüstpénzt kereső háziasszony és a visszatérő tékozló fiút befogadó apa az Atyaistent példázza. Az Atyaisten e jóságának természetes és feltétlen következménye az az elvárás, hogy mi is bocsássunk meg egymásnak.

Ezt a pozitív követelményt negatív formában fejezi ki a Máté 18. fejezetében leírt példabeszéd folytatása. Jézus elmondja, hogy az óriási adósságától egy pillanat alatt megszabadult szolga, alighogy távozik a király elől, találkozik egy szolgatársával, aki száz dénárral tartozott neki. Száz dénár megfelel napszámos munkások három hónapi bérének. Tehet semmi a tízezer talentumhoz képest. Az adós szolgatárs leborulva könyörög, hogy kapjon haladékot az adósság visszafizetésére, de a szolga erre nem hajlandó, hanem az adósok börtönébe zárhatja.

A király többi szolgája ennek láttára nagyon elszomorodik, és jelentik a királynak a történeteket. Erre ő újra magához hívja könyörtelen szolgát, és így szól: „Te gonosz szolga! Én elengedtem egész tartozásodat, mert könyörögtél nekem. Nem kellett volna neked is megkönyörülnöd szolgatársadon, ahogy én megkönyörültem rajtad?” (Mk 18, 32-33)

A példabeszéd befejező szavai eléggé rémisztők: „Az úr megharagudott, és átadta őt a börtönőröknek, amíg meg nem fizeti az egész tartozását.” (Mt 18, 34)

A király tehát visszavonja az adósságot elengedő döntését, és teljes szigorral beköveteli a kifizethetetlen adósság kifizetését.

Egy végső mondattal Jézus levonja a következtetést: „Így tesz majd mennyei Atyám is veletek, ha mindegyiktek szívből meg nem bocsát testvéreinek.” (Mt 18, 35)

Isten irgalmassága tehát ingyenes adomány, de ugyanakkor köteleességet is ró befogadóira. A példabeszéd a „testvérek”, tehát a hívő közösség tagjai közötti kölcsönös határtalan megbocsátást írja elő. Az irgalmas Istentől kapott megbocsátáson alapuló megbocsátó lelkület azonban túlterjed a keresztény közösség határain is. Ahogy a mennyei Atya „fölkelti napját a gonoszokra és a jókra, és esőt ad igazaknak és gonoszoknak” (Mt 6, 45), ahogy Isten „jóságos a hálátlanokhoz és gonoszokhoz is” (Lk 6, 35), úgy a hívő keresztény embernek is követnie kell ezt a határtalan irgalmat. Nem arról van szó, hogy összemossuk a jót és a rosszat, a szeretetet és a bűnt, hanem arról, hogy reménykedjünk a bűnös megtérésén, és készek legyünk a megtérő bűnös megbocsátására. „Ne ítéljetek, és akkor (Isten) sem fog titeket elítélni. Bocsássatok meg, és akkor (Isten) is meg fog nektek bocsátani.” (Lk 6, 37. A szenvedő igealak: „ítéltettek, megbocsáttatik nektek” az Isten cselekvését jelző kifejezés.)

Az irgalmasság világregndjében élünk, amelyet az Atyaisten szíve és Jézus szíve ural.

10. Lukács evangéliuma 15, 20

Jézus irgalmasságának evangélistája, Lukács őrizte meg számunkra Jézus egyik legszebb példabeszédét. E példabeszéd elmondására az adott alkalmat, hogy „a vámosok és bűnösök is mindnyájan odamentek hozzá, hogy hallgassák őt. A farizeusok és írástudók azonban méltatlankodtak mondván: »Ez bűnösöket és vámosokat fogad magához, és együtt eszik velük.«” (Lk 15, 1)

A „vámosok” az akkori Izraelben a római megszálló hatóság, illetve a római császár által kinevezett uralkodók számára szedték az adót. Minthogy a császári és királyi kincstárnak mindig szüksége volt pénzre, gyakran megesett, hogy magánvállalkozóknak adták ki a vám- és adószedés jogát, akik aztán karhatalommal behajtották az adókat, és persze arra törekedtek, hogy minél többet préseljenek ki a népből. A császár számára fizetendő fejadó különösen megszegényítő volt a zsidók számára. Nem csoda, hogy a lakosság gyűlölte a vámosokat, és azokat a nyilvános bűnösök közé sorolta.

Mégis ezek közül, és más rosszhírű emberek közül is, voltak, akiket megindított Jézus fellépése, és feléje igyekeztek. Egy ilyen „vámosról”, akit Jézus maga hívott meg követésére, és akit Márk Lévinek nevez, megemlékezik mind a három szinoptikus evangélium (Mk 2, 13-17; Mt 9, 9-13; Lk 5, 27-32). Várható volt, hogy az akkori „jámborok” Jézus ilyen viselkedésén megütköznek.

Jézus azonban, aki nem az igazakat jött hívni, hanem a bűnösöket (Lk 5, 32), nem változtat viselkedésén. Ellenkezőleg, három példabeszédet mond, amelyeknek főszereplője a mennyei Atya. Őt példázza az elveszett bárányt kereső pásztor, az elveszett juhot kereső háziasszony és a tékozló fiút befogadó apa. Jézus az Atyaistennek e viselkedésével igazolja saját viselkedését.

A három példabeszéd között a legismertebb a tékozló fiúról szóló történet, amely így kezdődik: „Egy embernek volt két fia.” (Lk 15, 11) Az idősebb „jó” fiú engedelmesen követi apja parancsait, és végzi a kötelességét, a fiatalabb azonban megunja az otthoni életet, és azzal a kéréssel fordul apjához, hogy adja ki neki azonnal az örökség rá eső részét. Az apa erre mindkét fiának mindenét szétosztja. A fiatalabbik testvér csak erre várt. Összeszedi és pénzzé teszi mindenét, távoli országba utazik, és ott léha élettel eltékozolja egész vagyonát. Amint elfogyott a pénz, eltűnnek a tivornyázó barátok is. Horatius híres verssorai jutnak eszünkbe:

*Quando eris felix multos habebis amicos,
Tempora si fuerint nubila solus eris.
Amíg jó sorban élsz, sok barátod lesz,
De amikor beborul az ég, egyedül találod magad.*

A tékozló fiú végső nyomorában elszegődik disznópásztornak, de még ott sem engedik, hogy a disznók moslékával oltsa éhségét. Ekkor végre magába száll, és elhatározza, hogy visszatér atyjához. Elismeri, hogy már nem méltó arra, hogy az apja újra fiának fogadja, de reménykedik, hogy legalább béresnek befogadja. Ebben a reményben útnak indul.

Innen kövessük szóról-szóra a példabeszédet, és izlelgezzük minden egyes szavát:

„Még távol volt, de apja meglátta, és *megesett rajta a szíve*. Elébe futott, nyakába borult és megcsókolta.” (Lk 15, 20)

Íme a szív logikája. A példabeszéd azt sugallja, hogy ez az apa nap mint nap ott álldogált háza kapujában, és nézte az utat, amelyen annak idején eltűnt a világba menő fia, és reménykedett, hogy ez az ő fia majd csak valamikor ugyanazon az úton visszatér. Amikor feltűnt az úton egy lesoványodott, rongyos, piszkos, koldusformájú ember, senki fel nem ismerte volna benne az egykori nyalka ifjút. Az apja azonban azonnal felismeri. A szerencsétlen fiú láttára pedig *megesett rajta a szíve*. Nem a fejével gondolkodik ez az apa, hanem a szívével. Ha a fejével gondolkodott volna, haragra kellett volna gerjednie: „Mit tett ez a gazember? Eltékozlta az egész örökséget? Most meg a nyakamra akar jönni. Takarodj innen!” Ez lett volna az „fej” reakciója. És a szívé? „Szegény fiú! Hogy néz ki! Miken mehetett keresztül! Alig vonszolja magát!”

A szív reakcióját azonnal tett követi. Az apa nem törődik méltóságával, hanem odaszalad a fia elé, nyakába borul és megcsókolja.

A szegény fiú próbálja eldadogni előkészített mondókáját: „Apám, vétkeztem az ég ellen és te ellened. Nem vagyok már méltó arra, hogy fiadnak nevezd.” (Lk 15, 21) De az apa túlcorduló örömeiben azt sem engedi, hogy befejezze szavait. Szinte nem is hallja azokat. Eszébe sem jut, hogy valamit válaszoljon. Még azt sem mondja, hogy „megbocsátok, befogadlak”, hanem elkezd kiabálni az összesereglett szolgáltnak: „Hozzátok hamar a legszebb ruhát, és adjátok rá! Húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára! Azután hozzátok elő a hizlalt borjút, vágjátok le! Együnk és vigadjunk, mert ez az én fiam halott volt és feltámadt, elveszett és megtaláltatott.” (Lk 15, 22-24)

Csodálatos szavak! Ez már nem is apai, hanem inkább anyai szeretet megnyilvánulása. Nem hiába mondja a Biblia Istenről: „Megfeledkezhetik-e csecsemőjéről az asszony, nem könyörül-e méhe magzatán? Még ha az meg is feledkezne, én akkor sem feledkezem meg rólad – mondja az Úr.” (Iz 49,15) Az Isten sem nem férfi, sem nem nő, de a férfinak és a nőnek, az apának és az anyának minden szeretete tőle származik, és megvan benne végtelenségében.

A megtalálás örömét kiáltják az apa szavai. Az Isten örömről mondja maga Jézus: „Nagyobb öröm lesz a mennyben egy megtérő bűnös miatt, mint kilencvenkilenc igaz miatt, akiknek nincs szüksége megtérésre.” (Lk 15, 7) A „mennyben öröm lesz” szavak azt jelentik, hogy a mennyei Isten örül. Nem azt mondja Jézus, hogy Isten jobban *szereti* a megtérő bűnöst, mint a valódi igazat, hanem azt, hogy jobban *örül* neki. Az élő Istennek vannak bánatai és örömei. Azért vannak, mert igazán szeret minket. Nyugtalanul keresi a tőle elkóborló embereket, és kitörő örömmel fogadja a hozzá visszatérő gyermekeit.

Szokták mondani, hogy az elveszett bárányról és az elveszett ezüstpénzről szóló példabeszédben a bűnöst *kereső* Isten jelenik meg, míg a tékozló fiú történetében az apa nem keresi az elkóborolt fiát, csak *visszafogadja* a hazatérőt. Ebből néhány magyarázó még azt a következtetést is igyekszik levonni, hogy a bárányát kereső pásztor és az ezüstpénzét kereső asszony a bűnösöket kereső Jézust jelenti, és csak a harmadik példabeszédben szereplő apa jelenti az Atyaistent. E magyarázat helytelen. Mind a három példabeszéd főszereplője az Atyaisten. Igaz, hogy az első két példabeszéd jobban kiemeli a keresés-motívumot. De a harmadik példabeszéd is „az elveszett, és *megtaláltatott*” szavakkal végződik. Ha „megtaláltatott”, akkor „kerestetett”! Az Atyaisten kegyelme kereste tékozló fiát ott a rőfögő disznók között, és ihlette arra, hogy bátran felkeljen, és elinduljon apja felé.

E történetben szerepel bánat és bűnvallomás, de szó sincs jóvátételről vagy elégtételről. Az Atya megbocsátása ingyenes.

Az isteni szív e logikáját még jobban aláhúzza a példabeszéd második része, amely az idősebb fiú viselkedéséről szól. Ez a fiú a mezei munkáról hazatérve meghallja a belülről kiszűrődő zene és tánc hangját. Megtudja, hogy az öccse visszatérését ünneplik lakomával és muzsikával. Erre az idősebb fiú megharagszik, és nem akar bemenni a házba. Apja kijön és kérleli, mire a fiúból kifakad a szemrehányás: „Lásd, hány esztendeje szolgálok neked, soha meg nem szegtem parancsodat, mégsem adtál nekem soha egy kecskét sem, hogy mulathassak barátaimmal. Amikor pedig megjött ez a te fiad, aki a vagyonodat parázna nőkre költötte, levágattad neki a hizott borjút!” (Lk 15, 29-30) Az öntelt „igazakat” képviselő idősebbik testvér nem szereti az öccsét. Nem is testvérenek, hanem „ez a te fiad”-nak nevezi. Megbocsátani sem tud neki. Oktalanul panaszkodik, hiszen neki is már kiosztotta apja az örökséget, és tetszése szerint lakmározhatott volna barátaival. Most pedig azért eszi a méreg, hogy apja ilyen ünnepet csap a haszontalan öccse visszatérének örömeire. Az apa még ezt a méltatlankodó fiát is szelíden kérleli, és eszébe juttatja, hogy az apa mindenét már neki adta, és csak újra megismétli előbbi mondását: „Öcséd, igen a *te* öcséd volt az, aki halott volt, de feltámadt, elveszett, és megtaláltatott.” (Lk 15, 31-32)

Az ókor egyik neves püspökének, Ireneusznak van egy szép megjegyzése a „meghallotta a zene hangját” szavakra vonatkozólag. A görög eredetiben itt a *szünphonia* szó szerepel. Ireneusz pedig így kommentál: „Isten számára a bűnös megtérése: szinfónia”, vagyis olyan öröm, mintha valaki egy gyönyörű zenei szinfóniát hallgatna.

Volt egy érdekes élményem Japánban. Nem keresztény fiatalok csoportjának adtam azt a házi feladatot, hogy értékeljék ki a tékozló fiú történetét, és főképpen az abban szereplő apa viselkedését. Azt hittem, hogy mindnyájan lelkesen fogják helyeselni az apa hozzáállását. De a húsz közül csak egy helyeselte az apa viselkedését. A többi tizenkilenc így vélekedett: „Furcsa ennek az apának

viselkedése. Amikor rossz útra tévedt fiú visszakéredzkedik a családba, nem okos dolog őt azonnal befogadni. Helyezzük el őt előbb próbaidőre távoli rokonoknál. Ha viselkedése azt mutatja, hogy tényleg megváltozott, akkor talán óvatosan újra vissza lehet őt fogadni a családba.”

Elgondolkodtatott ez a reakció. Talán emberi, társadalmi síkon igazuk is volt ezeknek a japánoknak. De nagy baj lenne, ha Isten a megtérő bűnöst előbb „próbaidőre” helyezne el valahova, és csak azután lenne hajlandó őt feltételesen visszafogadni. Szépen mondja Isten már Ózeás prófétánál: „Nem cselekszem haragom heve szerint, mert *én Isten vagyok és nem ember.*” (Óz 11, 9) Mi emberek nehezen tudunk megbocsátani, és ügyetlenül bocsátunk meg. Isten más, ő teljesen megbocsát, és „a tenger mélyébe veti bűneinket.” (Mik 7, 19) Onnan azokat már senki ki nem halássza.

Ilyennek ismeri tehát Jézus az Atyaistent: az Atyaisten olyasvalaki, akinek „megesik rajtunk a szíve”. Jézus ennek az Atyaistennek szíve szerint élt és beszélt e világban, és teljes egészében az Atyaistennek ezt a szívét tette magáévá.

A tékozló fiú visszatéréséről gyönyörű képet festett Rembrandt. A képen az apa szemben áll velünk. Előtte térdel a fia, aki fejét odahajítja apja térdéhez. A fiú haja kopaszra van nyírva, ruhája piszkos. Apja meghatott, irgalmas jósággal néz le fiára. Két kezét szeretően, befogadóan ráteszi a fiú vállára. Amikor pedig jól meg nézzük ezt a két kezét, észrevesszük, hogy Rembrandt az apa balkezét férfikéznek, az apa jobb kezét viszont női kéznek festette! Micsoda mély meglátás! Isten sem nem férfi, sem nem nő, de minden apai szeretet és minden anyai szeretet az ő végtelen, irgalmas szeretetét tükrözi. A tékozló fiú apja mindent megbocsátó anyai szeretettel fogadja be gyermekét. A kép jobboldalán az egyik szolga meghatódottan szemléli ezt a jelenetet. Mélységes csend és békesség uralkodik az egész képen. Jól tudta a sokat szenvedett Rembrandt, hogy ilyen az Isten. Ilyennek ismerjük és hisszük mi is.

11. Lukács evangéliuma 10, 33

Lássunk egy utolsó evangéliumi szakaszt, amelyben előfordul a *szplanchnidzomai*-szó: a „jó samaritánus” példabeszédét. E példabeszédet is csak Krisztus irgalmasságának evangélistája, Lukács őrizte meg számunkra.

Lukács és Márk egyformán azt mondják, hogy Jézus életének vége felé játszódtott lesz az a párbeszéd, amelyhez Lukács e példabeszédet fűzi. A párbeszéd egy írástudó és Jézus között zajlik. Lukács Jézus utolsó jeruzsálemi útjának elejére helyezi ezt a párbeszédet, Márk viszont Jézusnak Jeruzsálemben töltött utolsó napjainak egyik eseményeként írja le. A márkai leírás tűnik eredetibbnek.

E szerint egy jó szándékú írástudó, akinek tetszik Jézus válasza, amelyet a szadduceusoknak adott a halottak feltámadására vonatkozólag, megkérdezi tőle: „Melyik a legfőbb az összes parancsolat közül?” Jézus, habozás nélkül, azonnal válaszol, idézve a Második Törvénykönyv 6. fejezetét: „A legfőbb ez: Halld Izrael! Az Úr, a mi Istenünk, *egy Úr*, és szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből.” (Mk 12, 28-30)

A Jézus korabeli írástudók szívesen vitatkoztak arról, hogy melyik a legfőbb parancsolat. Jézus válaszként azt a szöveget idézi, amelyeket a zsidók mindennapi imájuk alkalmával mondani szoktak. Ez az ima az egyetlen igaz Isten megvallásával kezdődik. Az „Úr” (görögül: *Küriosz*) itt a héber eredetiben olvasható négy szent betű JHVH helyén áll. Az egy igaz Istennek neve ez, amelyet mély tisztelet övezett, és ezért a zsidók ki sem ejtették, hanem helyette az *Adonai* (=Urunk) vagy egyéb szavakat használtak. Jézus, amikor erről az *egy Istenről* beszélt, „az én Atyám és a ti Atyátok” kifejezést szokta használni. Ehhez a megvalláshoz fűződik az első és legfőbb parancs: szeresd teljes lényed odaadásával ezt az egy Istent.

Jézus e szavaival már meg is felelt az írástudó kérdésére, de tipikus módon ezzel nem hagyja abba tanítását, hanem így folytatja: „A második pedig ez: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. Nincsen más ezeknél nagyobb parancsolat.” (Mk 12, 31)

Fontos tudni, hogy ennél a második parancsolatnál Jézus a Szentírásnak másik könyvéből idéz, a Leviták könyvéből (Lev 19, 18). Jézus tehát két különböző könyvben szereplő parancsolatot állít

egymás mellé, és kapcsol össze. A két parancsolat *együtt* képezi azt a választ, amelyet Jézus az írástudó kérdésére ad.

Jézusnak e tanítása mélyen belevésődött az első keresztények lelkébe. Ezért írja János 1. levele: „Ha valaki azt mondja: »Szeretem Istent«, és a testvérét gyűlöli, az hazug. Mert aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti Istent, akit nem lát. Az a parancsunk tőle, hogy aki szereti Istent, szeresse a testvérét is.” (1Jn 4, 20-21)

Jézus mélyen meg volt győződve arról, hogy az olyan istenszeretet, amely nem jár együtt az Isten által szeretett emberek tevékeny szeretetével, csak képzelődés és képmutatás.

Márk beszámolója szerint az írástudó teljesen meg van elégedve Jézus válaszával, sőt megismétli azt: „Jól van, Mester! Helyesen mondtad, hogy egy az Isten, és nincs más rajta kívül, és hogy őt szeretni teljes szívből és teljes értelemről és teljes lélekből és teljes erőből, a felebarátot pedig úgy szeretni, mint önmagunkat – többet ér minden égő és egyéb áldozatnál.” (Mk 12, 32-33)

A párbeszéd azzal végződik, hogy Jézus megdicséri az írástudót: „Nem vagy messze az Isten országától.” (Mk 12, 33)

Jól esik látni, hogy nem minden akkori zsidó írástudó volt Jézus esküdt ellensége. Voltak köztük „igaz izraeliták” (vö. Jn 1, 47) is, akiknek gondolkodása hasonlított Jézuséhoz.

Ezt a párbeszédet Máté és Lukács is leírják, de az ő leírásukat már színezi az a vitatkozás és ellenségeskedés, amely az első század vége felé jellemezte a zsidóság és a születő kereszténység viszonyát. Máté és Lukács azt írják, hogy az írástudó kérdésével „próbára akarta tenni” Jézust, sőt az általuk használt *peiradzón*, illetve *ekpeiradzón*-szó azt is jelenti, hogy „kísérteni akarta”, „csapdát akart állítani” Jézusnak. (Mt 22, 34). Az írástudónak Márknál olvasható helyeslő válaszát pedig Máté és Lukács elhagyják.

Lukács leírását, a másik kettővel összehasonlítva, még egy különbséget látunk. Míg Márknál és Máténál Jézus mondja meg, hogy mi a főparancs, Lukácsnál Jézus felszólítására az írástudó mondja meg a választ, melyet Jézus helyesel. E ponton szinte biztos, hogy Márk és Máté leírása a helyes. A két parancs egymással való ilyen összekapcsolása nem volt szokásos az akkori írástudóknál. Ez az összekapcsolás Jézus sajátos, személyes felfogását tükrözi.

Lukács az általa így megfogalmazott párbeszédhez fűz hozzá egy további kérdést: „De ki az én felebarátom?” (Lk 10, 29) A kérdés jogos. A „felebarát” (görögül: *plészion*)-szó eredetije a Leviták könyvében: *resza*. A *resza*-szó pedig „honfitársat” jelent. Ez világos a párbeszédben idézett Leviták könyve 19, 18-ból, amely így szól: „Ne légy bosszúálló, se haragtartó a *népedhez tartozókkal* szemben. Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” A „felebarát” tehát az izraelita néphez tartozó ember. Őket kell „szeretni”. Több bibliai szöveg még hozzáteszi, hogy az Izrael országában állandóan letelepedett idegeneket és jövevényeket is pártolni kell (vö. MTörv 24, 20; 26, 12 stb.). Viszont a felebarát iránti szeretet parancsa nem vonatkozott a pogány népekre. Ezekkel nem kellett törődni, sőt ezeket lehetett gyűlölni is. A felebaráti szeretet parancsa tehát az ószövetségi Bibliában még csak egy „zárt erkölcsi rendszerben” működő parancsot jelent.

A „zárt” és a „nyitott” etikát Henri Bergson különböztette meg utolsó könyvében.⁴ A zárt etika egy csoporton, illetve népen belüli viselkedést rendezi, és csak a nyitott etika terjed ki minden emberre. A Jézussal beszélgető írástudó még egy zárt etikai rendszeren belül gondolkodik, és ezért természetszerűen teszi fel a kérdést: „Ki az én felebarátom?” Vagyis: „Milyen nagyra kell rajzolni azt a kört, amelyen belüli emberek felebarátnak számítanak, és akiket szeretnem kell?”

Jézus szerint az ilyen kérdés alapvetően téves felfogást tükröz, és ezért Jézus *közvetlenül* nem is felel rá. *Közvetve* azonban annál inkább teszi ezt, mégpedig egy történet elmondásával. Lukács ugyan nem nevezi ezt a történetet példabeszédnek, de nyilván példabeszédről van szó. A történet így kezdődik:

„Egy ember ment le Jeruzsálemből Jerikóba, és rablók kezébe esett, akik kifosztották, véresre verték, majd félholtan otthagyták és elmentek.” (Lk 10, 30)

Jeruzsálem hegyen épült város, Jerikó pedig a Jordán völgyében fekszik, több mint háromszáz méterrel a tenger szintje alatt. Ezért valóban „lemenésről” van szó. Az út sivatagos, sziklás vidéken

⁴ Henri Bergson, *Les deux sources de la morale et de la religion*, PUF, Paris, 1969. A könyv Dienes Valéria fordításában magyarul is megjelent.: *Az erkölcs és a vallás két forrása*. Szent István Társulat, Bp. 2002.

vezet keresztül, ahol Jézus korában, és később is, rablók tanyáztak. Jézus nem mondja meg, hogy az „ember”, akit a rablók megtámadtak, milyen nemzetiségű volt, de mivel Jeruzsálem is, Jerikó is főleg zsidók által lakott város volt, feltételezhető, hogy zsidó az illető. A rablók mindenéből kifosztják, még a ruhát is letépi róla (ezt jelenti az *ekdüszzantesz*-szó), összeverik, és „félholtan” otthagyják az útszélien, egy vértócsában.

„Történetesen egy pap ment azon az úton lefelé. Meglátta őt, átment az út másik oldalára, és továbbment.” (Lk 10, 32)

A jeruzsálemi templomban szolgáló izraelita papról van szó, aki templomi szolgálatát befejezve hazafelé vándorol. A pap meglátja az útszélien fekvő szerencsétlent, de a reakciója az, hogy elkerüli. Nem akar belekeveredni más bajába. Talán attól is tart, hogy az út mellett heverő ember már halott, és holttest érintése tisztátalanná tenné őt. Minden esetre, nem törődik az „emberrel”, hanem megy a maga útján.

A pap után jön egy levita. „Hasonlóképpen egy levita is odaért arra a helyre, és meglátva őt, átment az út másik oldalára, és tovább ment.” (Lk 10, 32)

A levitákról sokszor esik szó a Bibliában. Ők is a jeruzsálemi templomban végeztek szolgálatokat. Tehát ez a levita is éppen istentiszteleti tevékenységét befejezve gyalogol hazafelé. De akárcsak a pap, ő sem akar más bajával foglalkozni, és tovább megy.

Jézus példabeszédeiben sok mindenféle ember szerepel: földművesek, halászok, háziasszonyok, kereskedők stb. Papok és egyéb „egyházi” személyek viszont csak ebben az egyetlen történetben fordulnak elő, mégpedig elrettentő példaként. Jézus, nyilván, nem volt elragadtatva az akkori papság viselkedésétől. Idáig hallgatva Jézus történetét, az írástudó már valószínűleg elkezdett fészengeni, pedig csak most jött a történet csattanója:

„Arra ment egy samariai is. Amikor odaért hozzá és meglátta, *megesett rajta a szíve*.” (Lk 10, 33)

Amikor Jézus kiejtette a „samariai” szót, talán felszisszent az írástudó. Mit akar mondani ez a názáreti mester az eretnek samariairól? Tudvalevő dolog, hogy a babilóniai száműzetés után Jeruzsálembé visszatérő zsidók és a szomszédos Szamaria tartomány vegyes vallású lakosai között éles ellentét alakult ki. A zsidó visszatelepülők nem akarták engedni, hogy a Szamaria tartományban lakó zsidók segédkezzenek a templom újjáépítésénél. Az ellentét egyre fokozódott, és gyűlölet lett belőle. A zsidók a samariaiakat, akik Mózesnek őt könyvét szentírásként elfogadták ugyan, de a Biblia többi könyvét nem, eretneknek bélyegezték, és amikor a samariaiak a Garizim hegyen saját maguknak templomot akartak maguknak építeni, zsidó katonák lerombolták. Zsidók számára a samariaiak pogánynak számítottak, ezért tisztátalannak tekintették őket, nem érintkeztek velük, és még a használati tárgyaikat is tisztátalannak tartották. Az ennyire megvetett samariaiak, persze, visszagyűlöltek a zsidókat.

Nos, egy ilyen samariai jön lefelé ugyanazon az úton. Ő is meglátja a félholtan elterült embert, de az ő „szívében” megmozdul valami: „*Megesett rajta a szíve!*” Tehát a szívével gondolkodik, nem pusztán a fejével. Ha csak a fejével gondolkodott volna, ezer okot talált volna arra, hogy ő is továbbmenjen. Mit fogja az idejét pazarolni egy ismeretlenre!? Mi haszna lehet abból, hogy odamegy hozzá? Talán még a közelben vannak azok, akik ezt az embert félholtra verték, és most leselkednek a többi vándorra. Veszélyes a hely. Siessünk tovább. Meg aztán, ha odamegyek hozzá, még valaki rámfogja, hogy én láttam el ennek az embernek a baját. Egyébként is, samariai létemre itt zsidó földön nem jó belekeveredni gyanús ügyekbe. Meg aztán ez a félholtra vert ember valószínűleg zsidó. Ahhoz a néphez tartozik, amely az én népemet gyűlöli és bántja. Ha itt pusztul az útfélen, legalább eggyel kevesebb zsidó lesz a világon. Ilyen, és még ezer más hasonló gondolat merülhetett volna fel a samariai férfi fejében. De ő a szívével gondolkodik és érez: Szegény ember! Alig van már benne élet! Folyik, folyik a vére. Még nyögdécsel. Mennyire fájhatnak neki a sebei. Ilyenek a szív gondolatai.

A fájdalom minden embert szorosan egybeköt egymással. A 19. századi neves keresztény francia orvos, Pasteur mondta egyszer: „Amikor az egész világról jönnek hozzám az emberek, hogy megvizsgáljam őket, sohasem kérdezem, hogy mi a nemzetiséged, mi a vallásod, milyen fajhoz

tartozol stb. Hanem csak egyet kérdezek: Mi a fájdalmad? Hol fáj?” A fájdalom ugyanis ugyanúgy fáj minden embernek.

A példabeszédbeli samariai szívében is ilyen gondolatok fogalmazódhattak meg, és a szívbéli szájalomból azonnal tett születik:

„Odament hozzá, olajat és bort öntött sebeire, és bekötözte.” (Lk 10, 34)

A samariai tehát a szerencsétlen „közelébe ment”. A felebarát szóval fordított görög *plészion* szó szószerint „közeli embert” jelent. A samariai tehát a sebesült „közeliévé” lett. Megszakítva útját, borral és olajjal gondosan fertőtleníti és ápolja sebeit. Minthogy a sebesült képtelen járni, a samariai felülteti saját háta állatára: „Aztán feltette őt saját háta állatára, elvitte egy fogadóba, és ápolta.” (Lk 10, 34)

Jézus valószínűleg teherhordó számárra gondol, amely a samariai úti portékáját hordozta. Most ráemeli a sebesültet, és elviszi egy út menti fogadóba. Ott azzal foglalkozik, hogy ápolgassa. A samariai tehát minden lehető segítséget megad a sebesültnek. Most jön azonban egy váratlan fordulat. A samarianak másnap tovább kell utaznia. Ezért „másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadósoknak, és ezt mondta: »Viselj rá gondot, és ha valamit még ráköltesz, amikor visszatérek, megadom neked.«” (Lk 10, 35)

A példabeszédnek e záró szavai vagy a samariai áldozatos jóságát akarják kiemelni, vagy – és ezt valószínűbbnek tartom – krisztológiai jelentésük van. A jó samariai Jézus Krisztust is jelenti, aki visszatért az Atyához, de minden szenvedőt ránk bíz, hogy az ő szeretetével törődjünk velük. E világon ezért nem kapunk nagy jutalmat (két dénár csupán kétnapi napszám bére), de valamikor visszatér Jézus, és akkor ki-ki megkapja tőle méltó jutalmát.

Tehát nem vagyok biztos, hogy ez az utolsó mondat az eredeti példabeszédhez tartozott-e, vagy inkább az őskeresztények allegorikus értelmezését tükrözi. Az eredeti példabeszédhez, mindenestre, jól kapcsolódik Jézus záró kérdése, amely, pontosan fordítva, így hangzik:

„Mit gondolsz, e három (vagyis a pap, a levita és a samariai) közül *ki lett felebarátjává* (=közeliévé) annak, aki a rablók kezébe esett?” (Lk 10, 36)

Így végre helyes a kérdés megfogalmazása! Nem szabad azon töprengeni, hogy ki az én felebarátom, és a felebarátok körét ezzel leszűkíteni. *Minden ember*, aki keresztezi életutamat, számomra nyomatékos felhívás: Légy felebarátom! Közelíts hozzám! Segíts rajtam!

Az így feltett kérdésre az írástudó sem tud mást felelni, mint azt, hogy „Az, aki irgalmasságot cselekedett vele.”

Jézus pedig erre azt mondja az írástudónak, nekünk is, és minden embernek: „Menj, és te is hasonlóképpen cselekedjél!” (Lk 10, 37)

Rembrandt erről a jelenetről is csodálatosan szép rézkarcot készített. A kép a félig alétan fekvő, ruhájától megfosztott embert ábrázolja, és a samariait, aki szeretően, figyelmesen mellé kuporodva és feléje hajolva ápolgatja a szerencsétlen sebeit. A jó samariai valóban a mindenéből kifosztott ember számára „közelivé” lett, szereti őt, és gondoskodik róla.

Zárszó

Végignéztük azt a tizenegy evangéliumi szöveget, amelyekben a *szplanchnidzomai* szó szerepel.

Láttuk, hogy Jézus legalapvetőbb viselkedését és tanítását fejezik ki. Ezzel a szóval fejezik ki az evangéliumok Jézus odafordulását az emberekhez. Amikor egy leprás jön hozzá, és gyógyulásért könyörög, Jézusnak megesett rajta a szíve, és meggyógyítja. Amikor vakok kérik őt, hogy tegye őket látóvá, Jézusnak megesett rajtuk a szíve, és visszaadta szemük látását. Amikor egy halott fiát a temetőbe vivő síró anyával találkozik, megesett rajta a szíve, feltámasztja és visszaadja anyjának a fiút. Amikor ott nyüzsög körülötte a nép, akik elgyötörtek és levertek, mint a pásztor nélküli kóbor juhok, megesett rajtuk a szíve, nem gondol pihenésre, sőt az éhes tömegnek csodásan kenyeret szaporít.

Jézusnak ez a viselkedése az általa ismert mennyei Atya szívét követi, akinek a szíve megesett a könyörgő szolgán, és elengedte egész adósságát. Amikor pedig az írástudók kritizálják Jézust, hogy

miért áll szóba a bűnösökkel, azzal igazolja viselkedését, hogy elmondja az irgalmas apa példabeszédét, aki csodálatos, sőt megbotránkoztató szeretettel visszafogadja tékozló fiát.

Az Atyaistennek és Jézusnak e viselkedéséből számunkra az a sürgető felszólítás születik, hogy a mi szívünk is megessen mindazokon, akik szenvednek, és akiknek szükségük van segítségünkre, fajra, népre, vallásra való tekintet nélkül.

Ez Jézus „nyílt etikája”, amelyre szüksége van a 21. századnak, ha nem akarjuk, hogy elpusztuljon a világ. Ennek követésére képesít a Szentlélek, akinek gyümölcse a szeretet, öröm és béke (Gal 5, 22).